

اولویت های ارزشی دانشجویان^۱

دکتر سوسن سهامی^۲

چکیده

ارزشها یکی از مفاهیم کلیدی در مطالعه رفتار، انگیزه و کنش های انسانی است ارزشها برای بازشناسی جامعه و فرد، دنبال کردن تغییرات در طول زمان و برای تبیین پایه های انگیزشی رفتار و نگرش ها استفاده می شوند. اهمیت نسبی و رتبه بندی در ارزش ها در افراد و گروه های مختلف متفاوت است و این تفاوت در رفتار و گفتار انسان ها پنهان است. بنابراین شناخت علمی نظام ارزشی افراد جامعه به طور عام و دانشجویان به طور خاص می تواند ما را در شناخت بستر های جامعه کمک کند. دیدگاه های بسیاری در جامعه شناسی و روان شناسی اجتماعی ارزش ها را مورد بررسی قرار داده اند اما با توجه به اهداف تحقیق دیدگاه شوارتز و نوع بندی دهگانه او برای این تحقیق مناسب تر به نظر می رسد. روش تحقیق پیمایشی با استفاده از پرسشنامه بوده است. پرسشنامه دارای روایی صوری و محکی است. و برای سنجش پایایی مقیاس ها از آلفای کرونباخ استفاده کرده ایم. حجم نمونه ۲۰۹ نفر از دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت است.

نتایج تحقیق نشان می دهد که ارزشها به ترتیب اولویت عبارتند از: خود متعالی، ارتقای خود، محافظه کاری و آمادگی برای تغییر. به عبارتی آمادگی برای تغییر (خود اتکای و انگیزش) برای دانشجویان کمترین اهمیت را دارد.

محافظه کاری با تحصیلات رابطه معکوس دارد و ارتقای خود و آمادگی برای تغییر با تحصیلات رابطه مستقیم دارد. اما تفاوت چشمگیر نبوده و از لحاظ آماری معنی دار نیست. تحصیلات پدر با محافظه کاری، ارتقای خود و آمادگی برای تغییر رابطه معکوس دارد و با خود متعالی رابطه مستقیم دارد. محافظه کاری دانشجویانی که پدران تحصیل کرده دارند نیز پایین است. تحصیلات مادر با محافظه کاری، ارتقای خود، آمادگی برای تغییر و خود متعالی رابطه معکوس دارد. دانشجویان جوان سال گرایش کمتری به محافظه کاری و ارتقای خود دارند اما آمادگی برای تغییر و خود متعالی آنها بالاتر است. میانگین محافظه کاری و ارتقای خود در دانشجویان مورد مطالعه از کشورهای توسعه یافته بالاتر بوده و میانگین ارزش آمادگی برای تغییر آنها کمتر از این کشورها است. اما میانگین خود متعالی آنها در سطح کشور های توسعه یافته است

واژگان کلیدی: ارزش، محافظه کاری، خود متعالی، ارتقای خود، آمادگی برای تغییر، گرایش مذهبی، تحصیلات

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۸/۷/۲۹

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۸/۷/۵

۱- این پژوهش با حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت انجام شده است.

۲- عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت. ssahami@miau.ac.ir

مقدمه

«اصولاً انسان بیش از هر چیزی یک موجود ارزشی است و اگر این ویژگی را از او بگیریم دیگر تفاوتی با حیوان ندارد» (Dahlke, 1985, p6). ارزش‌ها کمال مطلوب و باورهای ریشه‌داری‌اند که عمدتاً در قالب هنجارها سمت و سوی کنشگران اجتماعی را تعیین می‌کنند. ارزش‌های اجتماعی که به عنوان احکام جمعی مورد پذیرش جامعه و یا گروه قرار گرفته‌اند مبنای عمل، وقایع و پیامدهای اجتماعی هستند. در طی دوره‌های مختلف حیات بشری اندیشه‌ی پیشرفت و راه‌های تحقق آن، یکی از آمال و آرزوهای شیرین و دور از دسترس بسیاری از کشورهای جهان است و جوامع مختلف، همواره در تلاش بوده‌اند که برای بسط قدرت و توانایی‌های خویش به جدیدترین شیوه‌ها و ابزارها دست یابند. ارزش‌ها به عنوان پتانسیل‌های برای کنش‌های اجتماعی ابزاری مناسب برای حرکت جوامع به سوی توسعه همه‌جانبه و پایدار هستند. بنابراین ایجاد ارزش‌های والای انسانی بایستی مسأله‌ی اساسی و دغدغه‌ی اصلی توسعه باشد؛ بنابراین فرهنگ ماهیتی بیش از یک نقش مکمل در توسعه دارد. «کلیه مطالعاتی که تاکنون توسط یونسکو یا سازمان‌های بین‌المللی دیگر درباره‌ی فرهنگ، جامعه و اقتصاد برای ساختن یک دنیای نو (توسعه اقتصادی کشورهای در حال توسعه) صورت گرفته متفقاً نظر داده‌اند که فرهنگ بخشی جدایی‌ناپذیر از فرایند اقتصادی و اجتماعی توسعه در این کشورها است» (توسلی، ۱۳۷۳، ص ۲۶). پس از دهه ۱۹۷۰ موجی از افکار و اندیشه‌هایی که توسعه را صرفاً امری عینی ندانسته و ارزش‌ها و فرهنگ انسان‌ها را در تعیین و تعریف آن مؤثر می‌دانستند شکل گرفته است» (عربی، ۱۳۸۳، ص ۴۲).

بر همین اساس پیمایش جهانی ارزش‌ها که از دهه ۷۰ آغاز شده است بر این موضوع متمرکز شده است. پیمایش جهانی ارزش با مطالعات جامعه‌شناسان کلاسیک مانند وبر، دورکیم آغاز شده در دهه‌های بعد با مطالعات مک‌کلند، راجرز و اینکلس ادامه یافته است، پس از آن اینگهارت و بکر نظریه‌نوسازی اصلاح‌شده‌ای را طراحی کرده‌اند که ارتباط بین تحولات اقتصادی و فرهنگی را بیشتر نشان می‌دهند. اولویت‌های ارزشی گونه‌ای از مطالعات در زمینه فرهنگ و ارزش است که به بررسی سلسه مراتب ارزشی افراد یک جامعه می‌پردازد. نظام ارزشی، سازمان‌پایداری از عقاید است که در پیوستاری از ارزش‌های به ترتیب اولویت و اهمیت نسبی تنظیم می‌شود.

اطلاعات علمی و روشمند در زمینه اولویت های ارزشی گروه های مختلف جامعه در شناخت و تعالی بخشیدن به فرد و جامعه بسیار سودمند است. تصویر روشن از «نظام ارزشی» پایه محکم برای هموار کردن مسیر های رشد، شکوفایی و توسعه جامعه است. از این رو هدف این مقاله، نخست بررسی نظام ارزشی دانشجویان، دوم تعیین اولویت های این نظام ارزشی است. سوم بررسی عوامل اجتماعی موثر بر این ارزش ها است.

روانشناسی به کرار از لغت ارزش برای اشاره به وجهی از جهت یابی برگزیده و ویژه که افراد را با سطح امیال، انگیزه، نیازها و نگرش ها مرتبط می کند بهره می گیرد. زمانی که جامعه شناسان از هنجارها، آداب رسوم، راه و روش (رفتار) ایدئولوژی تعهدات و شبیه به آن صحبت می کند ارزش را به عنوان یک مفهوم اجتماعی بکار می برند مفهومی که ریشه در رفتار افراد دارد. مفهوم ارزش را ادبیات فلاسفه و مردم شناسان نیز می توان دید. رایت [۱] این تفاوتها در روانشناسی، علم فلسفه و مکتب جامعه شناسی را از نظام اخلاقی معمول و عامه را خلاصه می کند و معتقد است پایه و اساس ارزش در امیال، نیازها (ضروریات) و انعکاس نمود آن را در آداب رسوم است (Vanpeth, 1995, p22-24). بدین سیاق ارزش ها به باور جامعه شناسان باورهای ریشه داری اند که عمدتاً در قالب هنجارها، سمت و سوی عمل کنشگران اجتماعی جامعه را تعیین می کنند. ارزش ها نقش اساسی در تبیین، کنترل، هدایت، نظارت و پیش بینی کنش دارند. در مطالعه ارزش ها نوع بندی گوناگونی وجود دارد و بعد فرهنگ یک جنبه از یک فرهنگ است که می توان نسبت به سایر فرهنگها اندازه گیری شود. هر حوزه منطبق بر ابعادی است که هافستد آن ها را چنین تقسیم می کند: ۱- فاصله قدرت ۲- جمع گرایی فرد گرایی ۳- زنانگی مردانگی ۴- اجتناب از ابهام (Hofstede, 1997).

هافستد (۱۹۸۰) ابعادی از فرهنگ را ذکر کرده است وی بُعد فاصله قدرت را بر حسب هنجارهای مرسوم در توجیه نابرابری درون یک فرهنگ تعریف می کند. بعد جمع گرایی- فرد گرایی منوط به معیار تعیین هویت اعضاء یک فرهنگ است که هویت فرد بوسیله انتخابها و اکتسابات فردی تعیین می شود یا برعکس بوسیله گروه هایی که فرد متعلق به آن است شکل می گیرد. در نظر او بُعد مردانگی- زنانگی مطابق بُعد «لطیف- خشن» است. در فرهنگ مردانه ارزش هایی از قبیل رقابت موفقیت و ارجحیت نسبتاً رایج تر است و در فرهنگهای زنانه تأکید نسبتاً بیشتری بر ارتباطات اجتماعی گرم کیفیت زندگی و مراقبت از بیمار وجود دارد. بعد اجتناب از ابهام نیز به معیاری اشاره دارد که تحمل افراد را در مواجهه با عدم قطعیت های زندگی اندازه گیری

می کند. در فرهنگ‌هایی که این بعد بالا می‌باشد موقعیت‌های ساختار یافته بر موقعیت‌های ساختار نیافته ترجیح داده می‌شوند یعنی وضعیت‌های که راهنمایی‌های روشنی برای رفتار وجود دارد. البته بعدها هافستد (۱۹۹۱) بُعد پنجمی را به این‌ها افزود که به منظر زمانی مربوط می‌شود (*Ibid*, 14). (15)

جاندا [۲] دو بخش عمده ایدئولوژی‌های سیاسی که در جوامع مختلف متفاوت است را مشخص می‌کند و معتقد است. این دو بعد در ارتباط با دو بعد اساسی ارزش‌های ساختاری است. بعد اساسی ارزشی آمادگی برای تغییر و بعد اساسی دیگر خود ارتقایی که بعد اولی مرتبط با محافظه‌کاری و بعد دوم با ارزش‌های خود متعالی (*self-enhancement*) دارای ارتباط قوی است (Schwartz, 1994).

تراندیس معتقد است ابعاد فرهنگی مانند فرد گرایی و جمع گرایی برای تئوری و تحقیق مناسب است زیرا آن‌ها می‌توانند برای پیش‌بینی و تفسیر تفاوت فرهنگی بکار روند، بدون این که بر کردار یا پندار کلیشه‌ای، زندگی‌نامه شخصی و تصورات متکی باشیم. برداشت از مفهوم جمع‌گرایی و فردگرایی مورد توافق تمامی پژوهشگران خرده‌فرهنگی در سراسر جهان می‌باشد (Terandis, 1971). مطالعات متعدد ماهیت و پیچیدگی تفاوت‌های فردی را در زمینه ارزش‌ها نشان می‌دهد (Rokeach, 1973; Schwartz, 1992). به علاوه مطالعات در سطح ملی نیز تفاوت‌های را در جنبه‌های ارزشی فرهنگی سر تاسر جهان نشان می‌دهد منابع گوناگونی ارزش را تبیین می‌کند (Hofstede, 1991; Inghart, 1997; Terandis, 1998; Schwartz, 2001).

این مطالعات میزان بالای از گوناگونی را در اولویت‌های ارزشی در میان جوامع مختلف و نیز در میان گروه‌های موجود در درون یک جامعه را نشان می‌دهد. این تحقیقات توصیه می‌کنند که تفاوت افراد در اولویت ارزشی در بین جوامع و درون آن بازتابی از تفاوت‌های ژنتیکی و ارثی، تجارب شخصی، موقعیت اجتماعی، فرهنگ پذیری است. اما خاستگاه و نقش ارزش‌ها هنوز به گونه غافلگیر کننده مبهم است. ولی وقتی به دنبال بررسی شباهت‌ها هستیم اولویت‌های ارزشی گویای میزان قابل ملاحظه از هماهنگی در میان فرد و جامعه است به طوری که گونه‌ای از ارزش‌های مهم و دسته‌ای از آنها کمتر اهمیت دارد. ارزش‌ها راهنمایی برای هدایت اصول زندگی مردم هستند. اما آنچه داری اهمیت است ابزاری معتبر برای سنجش ارزش‌ها است نوع بندی‌های گوناگونی برای بررسی ارزش‌ها ارایه شده است اما در زمینه مطالعه اولویت‌های ارزشی عمدتاً

در مقالات و تحقیقات خارجی متعدد از نوع بندی شوارتز استفاده شده است. شوارتز معتقد است تمایز میان ارزش ها ناشی از اهداف انگیزشی افراد است.

شوارتز ۱۰ نمونه ارزش را تعریف و به بررسی آن ها می پردازد که این ارزش ها عبارتند از ۱- قدرت ۲- دستاوردها ۳- جهان گرایی ۴- همنوایی ۵- سنتی ۶- لذت گرایی ۷- تحریک کننده ۸- خیرخواهانه ۹- خود رهبری ۱۰- امنیتی

بر اساس یافته ها، جنبه های اساسی تر تئوری ساختاری تنظیم چهار نوع ارزش منظم تر به صورت دو محور دوطبقی که عبارت است از: محور اول آمادگی برای تغییر (خود- رهبری و تحریک کننده)، محافظ کاری [۳] (سنتی، همنوایی و امنیتی) و محور دوم خود ارتقایی [۴] (قدرت، دستاوردها)، خودمعالی [۵] (ارزش های جهان گرایی، خیرخواهانه). اولین بعد آمادگی برای تغییر در ۹۴ مورد از ۹۶ مورد نمونه نشان داده شده است. بعد دوم در ۹۴ نمونه از ۹۷ تا مشاهده شده است. نظام ارزشی جامعه مورد مطالعه عبارت است از: جهان گرایی (۰/۴۰)، خود-رهبری (۰/۳۲)، تحریک کننده (۰/۱۲)، لذت گرایی (۰/۱۰)، دستاوردها (۰/۱۲)، قدرت (۰/۰۵)، امنیتی (۰/۳۱)، سنتی (۰/۴۱)، همنوایی (۰/۱۹) و خیرخواهی (۰/۱۳) است (Schwartz, 1997).

تحقیقات پیشین در داخل کشور (تیموری، ۱۳۷۷؛ گیلک، ۱۳۷۲؛ دهستانی، ۱۳۷۹؛ دریاپور، ۱۳۸۱).

عمدتاً بر اساس ارزش های آلپورت و ارزش های دهگانه شوارتز به بررسی نظام ارزشی پرداخته اند اما مقاله حاضر برای تلخیص یافته ها و تبیین های متفاوت و گویاتر از ارزش های دانشجویان بر اساس ارزش های چهارگانه یافته های خود را ارائه می دهد.

نظریه ی ساختار ارزشی شوارتز

شوارتز، بر اساس نظریه راکیچ، نظریه ی خود را درباره ی ارزش ها مطرح می کند و مقیاسی برای اندازه گیری ارزش ها تهیه نموده است. بر همین اساس، ارزش ها، اهداف فراموقعیتی هستند که به منزله اصول راهنما در خدمت زندگی فرد یا گروه قرار داشته و اهمیت متفاوتی دارند. با توجه به فرض شوارتز ارزش ها همان اهداف هستند، بنابراین سه ملاک تشخیص ابعاد ارزشی عبارتند از: نخست، ارزش ها ممکن است در خدمت منافع فردی یا جمعی باشند. دوم، ارزش ها ابزاری هستند و سوم، ارزش های برخاسته از سه نیاز اساسی بشر (یعنی نیازهای زیست شناختی، نیاز به تعامل اجتماعی و نیازهای رفاهی) است و در ده بعد انگیزشی شکل گرفته است (Schwartz, 2000). ده بعد انگیزشی ارزش ها به شرح زیر است (Schwartz, 1994, p25).

۱- خود انکایی ۲- انگیزش ۳- لذت طلبی ۴- موفقیت ۵- قدرت ۶- امنیت ۷- همنوایی ۸- سنت ۹- خیرخواهی ۱۰- جهان گرایی .

خود انکایی: تفکر و کنش مستقل، انتخاب، خلاقیت، اکتشاف خود و رهبری نیازهای ارگانیک برای کنترل و توافق (تسلط) ناشی می‌شود و کنش متقابلی که نیازمند خودمختاری و استقلال است آزادی، انتخاب هدفهای خود، مشتاق، استقلال (احترام به خود، هوشمندی، خصوصی) (Schwartz, 2006).

«انگیزش (تحریک): هیجان، تازگی و درگیر شدن در زندگی، ارزش برانگیزش از نیازهای ارگانیک برای تنوع، انگیزش به منظور حفظ در خوشبینی و به جای تهاجمی، فعال‌سازی ناشی می‌شود. بطور احتمالی این نیاز زیر ارزش‌های خود رهبری قرار می‌گیرد» (Ibid).

«لذت‌گرایی: خوشی، مسرت، لذت عینی برای هر شخص است. ارزش‌های لذت‌گرایی از نیازهای ارگانیک ناشی می‌شود خوشنودی مرتبط با ارضاء آنها است. نظریه پردازان از رشته‌های گوناگون (فروید، ۱۹۹۳ و موریس، ۱۹۵۶، ویلیامز، ۱۹۶۸ به نقل از شوارتز، ۲۰۰۶) به لذت‌گرایی اشاره کرده‌اند» (Ibid).

موفقیت: موفقیت‌های شخصی از طریق نشان دادن توانایی‌ها مطابق با استانداردهای اجتماعی است. درخشش توانایی‌ها منابعی را تولید می‌کند که برای بقای فرض ضروری است و بدین ترتیب گروه‌ها و نیازها به اهدافشان می‌رسند. ارزش‌های دستاوردی در بسیاری از منابع پدیدار می‌شود. علاوه بر این در اینجا ارزش‌های دستاوردی به عنوان قابلیت‌های به اثبات رسیده در قالب استانداردهای فرهنگی متداول تعریف می‌شود بدین ترتیب از این رهگذر بایستی تأثیر اجتماعی را کسب کند (بلندپرواز، موفق، باعرضه، بانفوذ) (باهوش، عزت نفس، فهم).

قدرت: پایگاه اجتماعی، منزلت و کنترل یا تسلط بر مردم و منابع است. کارکرد نهادهای اجتماعی بطور آشکار به برخی درجه‌بندی‌ها از پایگاه‌های مختلف نیازمند است. یک بعد سلطه/سلطه‌پذیری در بسیاری از تحلیل‌های تجربی روابط غیرشخصی در درون فرهنگ‌ها و بین فرهنگ‌ها ظاهر شده است. موجه جلوه دادن این واقعیت از زندگی اجتماعی و ترغیب اعضا به قبول آن، گروه باید قدرت را به عنوان ارزش تلقی کند. ارزش قدرت ممکن است هم چنین از نیاز فرد به تسلط و کنترل باشد (اقتدار، ثروت، قدرت اجتماعی) (حفظ تصور عمومی‌مان، شناخت اجتماعی) (Ibid).

سنت: به عنوان آداب و رسوم و سنتهای ارزشمند تصویب و تأیید می‌شود. آن‌ها مظهر وحدت انسجام گروه است، ارزش‌های منحصر به فرد را نشان می‌دهد که به بقای گروه‌ها کمک می‌کند. آن‌ها اغلب در اشکال مناسک مذهبی، عقاید و هنجارهای رفتار بروز می‌کنند. (احترام به سنت، تواضع، تدین و قبول قسمت در زندگی، میانه‌روی، زندگی مذهبی) (Schwartz, 2006).

ارزش‌های سنت و هم‌نوائی بطور ویژه به انگیزه میل و رغبت نزدیک شدن به یکدیگر همراه هستند، آن‌ها در هدف فرمانبرداری، اطاعت و لذت فرد از بر آوردن انتظارات اجتماعی مشترک هستند. هم‌نوائی شخص را ملزم به اطاعت از آن کسانی می‌کند که به میزان بیشتری با آنها در کنش است (مانند والدین، معلم، مدیر). سنت اطاعت از اهداف انتزاعی (مذهب، آداب رسوم فرهنگی و عقاید) را الزامی می‌کند ارزش هم‌نوائی تفاهم رایجی است که ممکن است انتظارات متغیری را بطلبد اما ارزش سنت تفاهمی با انتظارات ثابت از گذشته را درخواست می‌کند (Ibid).

خیرخواهانه: ارتقای رفاه و آسایش درون‌گروهی (در تماس‌های شخصی) و محافظت از آن است. ارزش‌های خیرخواهانه از نیاز اساسی برای هموار کردن کارکرد گروه و از نیاز ارگانسیم به ارتباط ناشی می‌شود. انتقادی‌ترین حرکت به روابط در حوزه خانواده و گروه ابتدایی است. ارزش‌های خیرخواهانه بر فعالیتهای داوطلبانه برای رفاه دیگران تکیه دارد (مفید بودن، صداقت، بخشش، مسئولیت، وفاداری، واقعیت، دوستانه، عشق معقولانه) (حس تعلق، معنا در زندگی، یک زندگی روحانی) (Ibid).

ارزش‌های خیرخواهانه و هم‌نوائی هر دو همکاری و روابط اجتماعی را تقویت می‌کند. به هر دوی ارزش‌های خیرخواهانه یک انگیزه درونی را فراهم می‌کند که مبتنی بر رفتار است. در مقابل ارزش‌های هم‌نوائی همکاری را به منظور اجتناب از نتایج منفی برای خود تقویت می‌کند اما انگیزه هر دوی ارزش‌ها ممکن عمل مفید، بطور مجزا یا با هم باشد (Ibid).

درک جهانی‌گرایی: همدردی، همدلی، قدردانی، شکیبایی و حفاظت برای آسایش همه انسانها و طبیعت است و این با ارزش‌های خیرخواهانه درون‌گروهی مغایرت دارد. ارزش جهانی شدن از نیازهای افراد و گروه‌ها بیرون آورده شده است و اما مردم این نیاز را تشخیص می‌دهند تا اینکه آنها با دیگران فراتر از گروه‌های ابتدایی درگیر می‌شوند و پس از آن برای مقابله با کمیابی منابع طبیعی آماده می‌شوند. مردم ممکن است تشخیص بدهند در نگهداری از محیط طبیعی شکست خوردند و منابع که زندگی ما به آن وابسته است تخریب شده است و پس از این احساس شکست

ناگزیر دیگرانی را که متفاوت هستند را قبول می کنند. جهانی شدن دو نمونه از نگرانیها را برای آنها ایجاد می کند اول جامعه و جهانی را که زندگی می کنند و دوم نگرانی برای طبیعت است (روشنفکر، عدالت اجتماعی، برابری، جهانی در صلح، جهان زیبا همراه طبیعت، خردمندی، حفاظت از محیط زیست).

جدول شماره (۱) نوع بندی انگیزشی ارزش های شوارتز

نوع ارزشی	معرف
خیرخواهی	مسئولیت پذیری، مفید بودن، درستکاری، وفاداری
سنت	اراج نهادن به سنت و اعتدال، کرنش، فروتنی، پذیرش تقدیر، دینداری،
همنوایی	ادب، فرمانبرداری، نظم، احترام به والدین و بزرگترها
امنیت	امنیت خانوادگی، امنیت ملی، نظم اجتماعی
قدرت	اقتدار، ثروت، اهمیت اعتبار اجتماعی فرد
موفقیت	پیشرفت، توانایی، جاه طلبی، دارای نفوذ پذیری
انگیزش	شجاعت، در جستجوی هیجان و تنوع در زندگی
لذت طلبی	لذایذ نفسانی، شادی و خوشنودی، زندگی لذت بخش
خودتکایی	ابداع، خلاقیت، آزادی، استقلال، جستجوگر، اختیار، هدفدار
جهان گرایی	صلح جهانی، طبیعت زیبا، هماهنگی با طبیعت و حفظ محیط زیست

(Schwartz, 2006, p15).

این ارزش های دهگانه در مجموع، دو محور دو قطبی را تشکیل می دهند: نخست، آمادگی برای تغییر در برابر محافظه کاری و دوم، توجه به ماورای خود در برابر تقویت خود. بنا بر این شوارتز این ده بعد ارزش را در به چهار بعد تقییل می دهد تئوری ساختاری تنظیم چهار نوع ارزش منظم تر به صورت دو بعد عبارت است از: آمادگی برای تغییر [۶] (خودتکایی و انگیزش)، محافظه کاری [۷] (سنتی، همنوایی و امنیتی) و ارتقای خود [۸] (قدرت، موفقیت و لذت گرایی)، خود متعالی (ارزش های جهان گرایی، خیر خواهانه) به عبارت دیگر بعد آمادگی برای تغییر شامل نوع های ارزشی خودتکایی و برانگیختگی است. ارزش های قدرت گرایی، موفقیت و لذت طلبی، نمایانگر بعد ارتقای خود است و ارزش های سنت گرایی - همنوایی و امنیت، بیانگر بعد محافظه کاری است و در نهایت جهان گرایی و خیر خواهی، بعد خود تعالی بخشی یا توجه به ماورای خود را نمایان می سازد. در ادامه ابتدا ابعاد دهگانه شوارتز را به تفصیل بیان می کنیم

جدول شماره (۲) نظام ارزشی چهار گانه

معرف ها	ارزش های چهار گانه
خود اتکایی، انگیزش	آمادگی برای تغییر
سستی، همنوایی، امنیتی	محافظه کاری
قدرت، موفقیت، لذت گرایی	ارتقای خود
جهانی گرایی، خیر خواهی	خود متعالی

سوالات تحقیق

- ۱- اولویت های ارزشی دانشجویان چگونه است؟
- ۲- آیا بین تحصیلات و اولویت های ارزشی رابطه وجود دارد؟
- ۳- آیا بین سن و اولویت های ارزشی رابطه وجود دارد؟
- ۴- آیا بین گرایش مذهبی و اولویت های ارزشی رابطه وجود دارد؟

روش پژوهش

در این تحقیق از روش کمی استفاده می گردد. روش کمی دارای ویژگی های است آن را از روش کیفی جدا می کند. این روش واقعیتهای عینی را می سنجد، بر متغیرها تمرکز دارد و بدون ارزش گذاری است. برای موارد گسترده بکار می رود، واکاوی آماری در آن کاربرد دارد و پژوهشگر بیرون از جریان به بررسی موضوع می پردازد.

تکنیک جمع آوری اطلاعات

پژوهشهای کمی دارای انواع مختلفی است یکی از انواع پر کاربرد مهم آن پیمایش است. مکینیل معتقد است پیمایش اجتماعی گردآوری حجم وسیعی از اطلاعات در زمان نسبتاً کوتاه است و با توجه به اینکه در این پژوهش واحد اصلی فرد می باشد که با سنجش نگرشهای وی متغیرهای مورد بررسی سنجیده می شود، از روش پیمایشی استفاده می شود. ویژگی های بارز پیمایش در روش جمع آوری داده ها و تحلیل آنها نهفته است (دواس، ۱۳۸۳).

ابزار گردآوری اطلاعات

پرسشنامه یکی از ابزارهای مهم متداول برای جمع آوری اطلاعات پیمایشی است. ابزار جمع آوری اطلاعات در این تحقیق نسخه فارسی پرسشنامه ارزشی شوارتز (SVS) است. برای اندازه گیری پایایی از آلفای کرونباخ استفاده کرده ایم و آلفا در مقیاس ها اغلب بالای ۰/۷۰ است. برای اندازه گیری اعتبار به صورت تجربی از روایی محکی همزمان استفاده کرده ایم. به همین منظور در ابتدا پرسشنامه [۹] SVS را به طور همزمان با پرسشنامه [۱۰] PVQ در اختیار دانشجویان قرار

داده سپس نمرات هر ارزش را در هر کدام از مقیاس ها به طور جداگانه محاسبه کرده و در آخر همبستگی هر کدام از ارزش ها با یکدیگر را محاسبه شده است. نتایج نشان می دهد که هر دو ابزار با یکدیگر انطباق و سازگاری داشتند.

چارچوب نمونه گیری

چارچوب نمونه محدوده ی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت است.

حجم نمونه

با استفاده از فرمول ذیل حجم نمونه را بر آورد (سرای، ۱۳۷۲، ص ۱۳۹) حجم نمونه ۲۰۹ نفر است.

$$n = \frac{Nt^2 p(1-p)}{Nd^2 + t^2 p(1-p)}$$

یافته های تحقیق

توصیف ارزش های چهارگانه شوارتز

ابعاد ارزشی در مجموع، دو محور دو قطبی را تشکیل می دهند. نخست آمادگی در برابر تغییر در برابر محافظه کاری و دوم خود متعالی (توجه به ماورای خود) در برابر تقویت خود. براساس یافته های تحقیق خود متعالی شامل جهانی گرایی و خیرخواهی است که در اولویت اول قرار گرفته میانگین آن ۵/۳۸۵ و انحراف معیار آن ۱/۱۶۶ است و تقویت خود در مرتبه دوم قرار می گیرد میانگین آن ۵/۲۴۳ و انحراف معیار ۱/۱۸۸ است محافظه کاری در مرتبه سوم با میانگین ۵/۱۱۹ و انحراف معیار ۰/۹۱۴ است و آمادگی برای تغییر در مرتبه چهارم با میانگین ۴/۷۰۸۲ و انحراف معیار ۱/۳۴۴ است.

خودمتعالی در برابر ارتقای خود به عنوان یک محور دو قطبی از اولویت برخوردار است و در این محور خودمتعالی در مرتبه اول قرار داشته است. در این محور جهانی گرایی و خیرخواهی در نزد دانشجویان از اولویت بیشتر برخوردار بوده است. به عبارتی ارتقاء و حفاظت از رفاه و آسایش درون گروهی (صداقت، بخشش، وفاداری، مفید بودن،...) و بیرون گروهی (حفاظت و آسایش برای همه انسانها و طبیعت) نزد دانشجویان از اولویت برخوردار است و در مقابل ارتقای خود (قدرت، موفقیت، لذت گرایی) از اولویت کمتری برخوردار بوده

محور دو قطبی محافظه کاری و آمادگی برای تغییر پس از خود متعالی و ارتقای خود قرار دارد. در این محور محافظه کاری در اولویت بیشتری قرار دارد و دانشجویان ترجیحاً محافظه کارند و برای تغییرات آمادگی کمتری دارند به عبارتی در امور فردی و اجتماعی اصولاً سستی تر،

همنوتر، رفتار می کنند و امنیت برای آنها اهمیت بیشتری دارد. آخرین ارزش از ارزش های چهارگانه آمادگی برای تغییر است به عبارتی دانشجویان کمتر به دنبال نوحواهی، هیجان و تنوع، شهامت، خلاقیت و کنش مستقل هستند بنابراین انگیزه و خود اتکای که از عناصر مهم در توسعه و سازندگی یک کشور است برای آیند سازان این مرز و بوم از اهمیتی نداشته.

جدول شماره (۳) جدول توصیفی ارزش های چهارگانه شوارتز

ارزش ها	انحراف معیار	میانگین	میانگین رتبه بندی شده
خود متعالی	۱/۱۶۶	۵/۳۸۵	۱
ارتقای خود	۱/۱۸۸	۵/۲۴۳	۲
محافظه کاری	۰/۹۱۴	۵/۱۱۹	۳
باز برای تغییر	۱/۳۴۴	۴/۷۰۸۲	۴

ماتریس همبستگی ارزش های چهارگانه شوارتز

تحصیلات: تحصیلات همان گونه که قبلاً اشاره شد در تحقیقات پیشین همواره مورد توجه بوده است. در این بررسی نیز یافته ها نشان می دهد که تحصیلات با ارزش های آمادگی برای تغییر و ارتقای خود رابطه مثبت داشته اما با ارزش های محافظه کاری و توجه به ماورای خود (خود متعالی) رابطه منفی دارد به عبارتی بالا رفتن تحصیلات گرایش به محافظه کاری و خود متعالی کاهش می یابد و اهداف انگیزشی افراد تحصیل کرده کمتر سنتی، همنو، خیر خواهانه و جهانی است. البته این تفاوت از نظر آماری معنی دار نیست.

تحصیلات پدر: تحصیلات پدر با توجه به ماورای خود (خود متعالی) رابطه مثبت دارد اما با محافظه کاری، آمادگی برای تغییر و ارتقای خود رابطه منفی دارد به عبارتی با افزایش تحصیلات پدران آمادگی برای تغییر در دانشجویان کاهش می یابد و اهمیت اهداف انگیزشی و خود اتکای نزد آنان کاهش می یابد البته این تفاوتها تنها برای محافظه کاری معنی دار است به عبارتی با بالا رفتن تحصیلات پدر محافظه کاری دانشجویان کاهش می یابد.

تحصیلات مادر: تحصیلات مادر با ارزش های چهارگانه شوارتز رابطه منفی دارد به عبارتی با افزایش تحصیلات مادر آمادگی برای تغییر و محافظه کاری و ارتقای خود و توجه به ماورای خود (خود متعالی) کاهش می یابد البته تنها رابطه محافظه کاری با تحصیلات مادر معنی دار است.

گرایش مذهبی: گرایش مذهبی با محافظه کاری رابطه مثبت دارد به. به عبارتی افراد مذهبی برای ارزش های سنتی، همنوایی و امنیتی اهمیت بیشتری قائلند البته این رابطه معنی دار نیست. آمادگی

برای تغییر با گرایش مذهبی رابطه منفی دارد به عبارتی در نگرش دانشجویان مذهبی تر ارزش های خود اتکایی و انگیزش اهمیت کمتری دارد اما این تفاوت از لحاظ آماری معنی دار نیست. گرایش مذهبی با ارتقای خود و توجه به ماورای خود (خود متعالی) رابطه منفی دارد به عبارتی دانشجویان مذهبی تر توجه کمتری به ارتقای خود و توجه به ماورای خود (خود متعالی) دارند اما این رابطه نیز از لحاظ آماری معنی دار نیست. سن: با بالا رفتن سن وبدست آوردن تجارب گونا گون برخی ارزش های افراد دگرگون می شود. سن با آمادگی برای تغییر و توجه به خود متعالی (توجه به ماورای خود) رابطه منفی دارد به عبارتی با بالا رفتن سن دانشجویان گرایش آنها به تغییر و خود متعالی (توجه به ماورای خود) کاهش می یابد. اما محافظه کاری و ارتقای خود با سن رابطه مثبت دارد به عبارتی با بالا رفتن سن گرایش به محافظه کاری و ارتقای خود افزایش می یابد. البته این تفاوتها از نظر آماری معنی دار نیست.

جدول شماره (۴) ماتریس همبستگی با ارزش های چهار گانه شوارتز

ارزش ها	تحصیلات پاسخگو	تحصیلات پدر	تحصیلات مادر	گرایش مذهبی	سن
باز برای تغییر	۰/۰۴۲	-۰/۰۰۶	-۰/۰۲۳	-۰/۰۴۸	-۰/۰۹۳
محافظه کاری	-۰/۰۱۷	-۰/۱۹۹**	-۰/۲۰۹**	۰/۰۱۷	۰/۰۵۸
ارتقای خود	۰/۰۰۵	-۰/۰۲۱	-۰/۰۲۰	-۰/۰۱۳	۰/۰۴۲
خود متعالی	۰/۰۷۸	۰/۰۵۵	-۰/۰۷۱	-۰/۰۳۸	-۰/۰۴۳

بحث و نتیجه گیری

ارزش ها، پایه و اساس بینش و کنش انسان را تشکیل می دهند و در انتخاب، گزینش و انجام کنش نقش دارند و تعیین کننده رفتار و کنش اجتماعی هستند. اهمیت ارزش ها به یک میزان نبوده و بر اساس سلسله مراتب اهمیت آن ها در مجموعه ای جای دارند که «نظام ارزشی» نامیده می شود. نظام ارزشی، سازمان پایداری از عقاید است که ارزش ها به شیوهی ترجیحی در پیوستاری بر اساس اهمیت نسبی مرتب شده و قرار می گیرند. در این مقاله ابتدا با بررسی ادبیات تحقیق و دیدگاه های روان شناسان اجتماعی بر اساس دیدگاه شوارتز اطلاعات جمع آوری شده و مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است.

ساختارهای سیاسی و اقتصادی اجتماعی جامعه به عنوان متغیرهای بسیار مهم در شکل گیری اولویت ها ارزشی هموار مطرح بود. این که توسعه و دمکراتیک شدن به عنوان دو عنصر مهم که تأثیر مستقیمی بر اولویت ارزشی می گذارند و اولویت های ارزشی بسته به مرحله رشد و توسعه جوامع با هم متفاوت بود تحقیقات پیشین این مسئله را به روشنی نشان می دهند (اینگلهارت، ۱۹۹۰، ۱۹۹۷؛ اینکلس و اسمیت، ۱۹۷۴؛ تراندیز، ۱۹۹۸). به عبارتی در جامعه توسعه یافته گرایش افراد به ارزش های مانند محافظه کاری و ارتقای خود کاهش می یابد و در عوض گرایش به ارزش های آمادگی برای تغییر و توجه به خود متعالی افزایش می یابد. شوارتز و گالیت در تحقیقات خود نشان دادند که اهمیت ارزش محافظه کاری (همنوی) در جوامع با توسعه پایین افزایش می یابد و اهمیت ارتقای خود (لذت گرایی) در این جوامع پایین است و در عوض در جوامع با توسعه و پیشرفت بالا ارزش ارتقای خود (لذت گرایی) از اهمیت بیشتری برخوردار بود و ارزش محافظه کاری (همنوی) از اولویت پایین تر برخوردار بوده است. بر همین بررسی در مقایسه دو جامعه توتالیترو جوامع دمکراتیک نیز اولویت های ارزش ها متفاوت بوده است به طوری که ارتقای خود (قدرت) در یک جامعه توتالیترا اهمیت بیشتری برخوردار بود و آمادگی برای تغییر (انگیزش) در این جوامع از اهمیت کمتری برخوردار بوده است و برعکس در جامعه دمکراتیک آمادگی برای تغییر (انگیزش) به صورت گسترده از اولویت بالاتری برخوردار بوده و ارتقای خود (قدرت) اهمیت کمتری داشته است. بنابراین در جوامع دمکراتیک بدست آوردن آزادی از سلطه اجتماعی ارزشمندتر است به عبارتی از این منظر اولویت ارزشی دانشجویان شبیه به جوامع توسعه نیافته بود (Schwartz and Bardi, 2001; Schwarz and others, 2001).

خود اتکای به بیان دیگر خود اتکای نزد دانشجویان مورد مطالعه در سطح دیگر کشورها نبوده و دانشجویان ایرانی انگیزه لازم برای موفقیت را ندارند و توانایی، لیاقت و قابلیت تأثیر گذاری در سرنوشت جامعه را در خود احساس نمی کنند. و خود را فرد موثر ولایق در آینده جامعه نمی بینند. خود متعالی در نظام ارزشی دانشجویان هم تراز دانشجویان آمریکایی و اسرائیلی است (Schwartz and Bardi, 2001; Schwarz and others, 2001). به عبارتی دانشجویان مورد مطالعه در ایران انگیزه لازم برای حمایت از رفاه همه انسان ها و طبیعت را دارند و مدافع عدالت، برابر، صلح جهانی و حفاظت از محیط زیست هستند ارتقای خود (قدرت) که به انگیزه افراد برای کنترل و تسلط بر

افراد و منابع اشاره دارد و از نشانگان جوامع با سطوح پایین تر دمکراتیک شدن در نزد دانشجویان مورد مطالعه در ایران از اولویت بالاتری نسبت به ایالات متحده برخوردار است (Ibid). در محور دو قطبی محافظه کاری و آمادگی برای تغییر، محافظه کاری (سنت، همنوایی) در سلسله مراتب ارزشی دانشجویان در مرتبه اول قرار دارد رویهم رفته دانشجویان مورد مطالعه در ایران برای سنت‌ها و پایبندی به مذهب و فرهنگ اهمیت بیشتری قائلند. این ارزش نزد دانشجویان ایالات متحده و اسرائیلی تقریباً در مرتبه آخر قرار دارد (Ibid)

در محور دو قطبی ارتقای خود و خود متعالی، ارتقای خود در اولویت‌بندی ارزشی دانشجویان در مرتبه دوم قرار دارد. در حالیکه این ارزش برای دانشجویان و ایالت متحده و اسرائیل در اولویت اول قرار دارد (Ibid). به عبارتی احساس رضایت و کامروایی و داشتن زندگی لذت‌بخش نزد دانشجویان مورد مطالعه از اولویت پایین تری نسبت به دانشجویان دیگر کشورها برخوردار است (Ibid). بنا بر این هیجان، نخواستگی شهادت، به چالش‌طییدن زندگی، تهور و جسارت برای دانشجویان مورد مطالعه در اولویت‌بندی ارزشی پس از جهانی گرایی و خیر خواهی قرار دارد. در تحلیل یافته‌های مقایسه‌ای به بررسی رابطه متغیرهای تحصیلات، سن، تحصیلات پدر و مادر و گرایش مذهبی با ارزش‌ها پرداخته ایم.

تجارب آموزشی با ایجاد هوشمندی و انعطاف‌پذیری خوداتکایی را توسعه می‌دهد. (Schwartz, 2001) بنابراین انتظار می‌رود که محافظه کاری و ارتقای خود با تحصیلات رابطه منفی داشته و آمادگی برای تغییر و خود متعالی با تحصیلات رابطه مثبت داشته باشد (Ibid). یافته‌ی این تحقیق نیز در همین راستا است و تنها ارتقای خود با تحصیلات رابطه مثبت داشته. تحصیلات پدر و مادر با آمادگی برای تغییر، محافظه کاری و ارتقای خود رابطه منفی دارد و اما تحصیلات پدر با خود متعالی رابطه مثبت دارد. بنا بر این محافظه کاری دانشجویانی که پدران و مادران تحصیل کرده دارند پایین است اما تحصیلات والدین آمادگی لازم برای خود اتکای و انگیزش (آمادگی برای تغییر) را در دانشجویان ایجاد نکرده است. وینر در تحقیقات خود در درون جوامع در حال توسعه نشان داد که تحصیلات از عوامل مهم در ایجاد آمادگی برای پذیرش تجربیات تازه است (وینر، ۱۳۵۴) اما یافته‌ها این بررسی نشان می‌دهد که در جامعه مورد مطالعه تحصیلات والدین تاثیر عکس دارد. و والدین تحصیل کرده خواسته یا ناخواسته به نحوی مانع از ایجاد انگیزه و خود اتکایی فرزندان هستند.

تحقیقات پیشین نشان داده‌اند که سن با محافظه‌کاری (سنت، هم‌نوایی، امنیت) رابطه مثبت داشته و با آمادگی برای تغییر (انگیزش، رهبری) رابطه منفی دارد. یافته‌های این تحقیق نیز این فرض را تایید می‌کنند (Feather, 1975; Rokeach, 1973; Schwartz and other, 2001). بنابراین دانشجویان جوان سال آمادگی بیشتری برای تغییر دارند کمتر محافظه‌کارند و ارتقای خود نیز در آنها در سطح پایین‌تری است.

پی‌نوشت‌ها

1-Wright	6-openness to change
2-Janda, 1980	7-conservation
3-conservation	8-self enhancement
4-self enhancement	9-Schwartz Value Survey
5-self-transcendence	10-Portrait Value Questionnaire

منابع

- آزاد ارملی، تقی و غیاثوند، احمد (۱۳۸۳). *جامعه‌شناسی و تغییرات فرهنگی در ایران*. تهران: نشر آن.
- اینگلهارت، رونالد (۱۳۷۳). *تحول فرهنگی در جوامع پیشرفته صنعتی*. ترجمه مریم وتر، تهران: انتشارات کویر.
- توسلی، غلامعباس (۱۳۷۳). جامعیت مفهوم توسعه و رابطه آن با فرهنگ. *فرهنگ توسعه*. شماره ۱۵ سال ۳.
- تیموری، کاوه (۱۳۷۷). بررسی مقایسه نظام ارزشی پسران و پدران تهران. *آینه پژوهش*، جلد ۲.
- دریاپور، زهرا (۱۳۸۱). بررسی اولویت‌های ارزشی شهروندان تهرانی یا جنسیت. *نامه پژوهش فرهنگی*، سال هفتم، دوره جدید، شماره ۳.
- دواس. دی. ای. (۱۳۸۳). *پیمایش در تحقیقات اجتماعی*. ترجمه هوشنگ نایی، تهران: نشر نی.
- دهستانی، حسین (۱۳۷۹). *تأثیر جامعه‌پذیری بر ارزشهای نوجوانان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شیراز
- سرای، حسن (۱۳۷۲). نمونه‌گیری. تهران: سمت.
- عربی، سید هادی و لشکری، علیرضا (۱۳۸۳). *توسعه در آینه تحولات*. تهران: انتشارات سمت.
- گیلک، عبدالامیر (۱۳۷۲). *بررسی سلسله مراتب ارزشهای نوجوانان پسر و والدین آنها*. پایان - نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی.
- وینر، مایرون (۱۳۵۴). *نوسازی جامعه*. ترجمه مقدم مراغه‌ی، تهران، فرانکلین.

- Dahlke, H. Otto (1985). **Value in culture and classroom; A Study in the Sociology of the School**. New York: Harper.
- Feather, N. T. (1995). Values, valences. and choice: The influence of values on the perceived attractiveness and choice of alternatives. **Journal of Personality and Social Psychology**, 68, 1135-1151.
- Hofsted, G. H. (1997). **Culture and Organization**. USA: Mc Grew.

- Inglehart, Ronald and Baker, Wayne E. (2000). Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values. **American Sociological Review**, Vol. 65, February, Pp19-47.
- Inglehart, R. (1997). **Modernization and postmodernization**. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Rokeach, M. (1973). **The nature of human values**. New York: Free Press.
- Schwartz, Vera (1997). Culture Identity in Twentieth Country China. **Sociological**
- Schwartz, H. Shalom & Galit, sagie (2000). Value Consensus and Importance Across-National Study. *Journal of Cross-Culture Psychology*, Vol. 31, No. 4, July, Pp. 465-497.
- Schwartz, Shalom (1994). Are There Universal Aspect in the Structure and Contents of Human Value? *Journal of social Issue*, Vol. 150, No. 4, Pp. 19-45.
- Schwartz, D. I. (1996). The Mommy Track: The Consequences of Gender Theology and Aspiration on Age at First Motherhood. *Journal of sociology and social welfare*, Vol. xxx, No. 2, Pp. 5-20.
- Schwartz, shalom H. (1994). Are There Universal Aspect in The Structure and Contents of Human Values. *Journal of social Issue*, Vol. 150, No. 4, P19-45.
- Schwartz, S. H., & Bardi, A. (2001). Value hierarchies across cultures: Taking a similarities perspective. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 268-290
- Schwartz و Shalom H. (2006). **Basic Human Values: Theory, Measurement, and Applications**. The Hebrew University of Jerusalem.
- Schwartz, S. H., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S., & Harris, M. (2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 519-542.
- Smith, pb. and Dougan sh. (1996). National Culture and value of organization. *Journal of Cross Cultural Psychology*, Vol. 27, Issue. 2, March, Pp. 231.
- Trandis, H and Xiao, P. C and Darius, K. S. (1998). Scenarios for the Measurement of Collectivism and Individualism. *Journal of Cross Cultural Psychology*, Vol. 29, No. 2, March, Pp. 275-289
- Trandis, H. C. (1971). *Attitude and Attitude Change*. New York: John Wiley sons.
- Vanpeth, Jan and Scarbrough, ELiner (1995). *Impact of Value*. New York: Oxford Press.